

Gebiedsdeal Waterdriehoek

Slim samenwerken, slim investeren

18 september 2014

BLO²C

1. Investeren in de Waterdriehoek

1.1 De Waterdriehoek

De Waterdriehoek verbindt het Werelderfgoed Kinderdijk met de historische stad Dordrecht en het Nationaal Park de Biesbosch. Deze regio herbergt unieke natuur, zeer bijzonder erfgoed en rijke cultuur. Het water in deze regio vormt zowel fysiek als mentaal de verbinding tussen de bijzondere iconen. Het bracht de stad Dordrecht haar welvaart, maar vraagt tegelijkertijd qua beheersing en veiligheid extra aandacht en investeringen. In de Biesbosch is de fluctuerende grens tussen land en water overal en altijd zichtbaar en Kinderdijk staat model voor wat we in de afgelopen decennia *watermanagement* zijn gaan noemen. De Merwede, Lek, Noord en Oude Maas vormen de fysieke verbinding. De mentale verbinding wordt gevormd door de verhalen van het water: van overstromingen en inpolderingen, van molens en gemalen, van scheepsbouwers en baggeraars, van het water als levensader voor de handel en dus welvaart. Via het water kan de Waterdriehoek op een geweldige manier worden beleefd, door mensen die er wonen en werken en door toeristen en recreanten.

1.2 Regionaal investeringsprogramma

In de Waterdriehoek zijn veel partijen actief met tal van ambities, projecten en initiatieven. Door een veelvoud aan initiatiefnemers en projecten was er in het verleden echter te weinig samenhang en was er sprake van versnippering van inzet en middelen. Voor ieder project werd draagkracht gezocht, maar de 'business case' van de individuele projecten was vaak niet sterk genoeg. Tien organisaties waren zich hiervan bewust en vonden elkaar in januari 2013 in de ambitie om een regionaal investeringsprogramma tot stand te brengen waarmee de zichtbaarheid, de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid van de Waterdriehoek wordt versterkt. Sinds dat moment vormen zij samen een 'uitvoeringscoalitie' voor de Waterdriehoek. Ze zijn het commitment aangegaan om 'hun' deel van het programma te realiseren en tonen zich bereid daarin te investeren. De coalitie bestaat uit Waterbus, de Stichting Werelderfgoed Kinderdijk, het Parkschap Nationaal Park De Biesbosch, de gemeenten Dordrecht, Molenwaard en Alblasserdam, de regio Drechtsteden, de Provincie Zuid-Holland, Dordrecht Marketing en VVV Zuid-Holland Zuid. Het is zeker geen exclusieve samenwerking: op projectniveau wordt met veel andere organisaties samengewerkt. Bijvoorbeeld met diverse andere gemeenten, de Stichting Groene Hart, het IVN, het Erfgoedhuis, Rijkswaterstaat, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, het Nationaal Baggermuseum en de Rabobank.

1.3 Aanpak: slim samenwerken, slim investeren

De gekozen aanpak is er op gericht om op regionaal niveau de mogelijke (publieke en private) investeringen te bundelen en te ontsluiten op het gebied van gebieds-, product- en marktontwikkeling. De partners werken vanuit een gezamenlijke ambitie en werken gezamenlijk aan projecten die op korte termijn realiseerbaar zijn en een regionale vliegwielfunctie hebben. Door het organiseren van thematische tafels en versnellingskamers worden kansen verkend om die projecten te versnellen en verbindingen te versterken. Bovendien worden financieringsafspraken gemaakt om de projecten daadwerkelijk van de grond te krijgen. Via deze programmatische en uitvoeringsgerichte werkwijze is inmiddels een reeks projecten opgestart en versneld waarmee de gebieds- en waardeontwikkeling van deze regio op korte termijn écht concreet vorm krijgt.

1.4 Criteria voor investeringen

Het investeringsprogramma Waterdriehoek werkt, omdat er focus is: er wordt alleen geïnvesteerd in kansrijke projecten die echt iets toevoegen aan de Waterdriehoek als geheel. Daarom hebben de partners een aantal investeringscriteria vastgesteld. Deze zijn:

- De projecten dragen bij aan de aantrekkelijkheid, toegankelijkheid en zichtbaarheid en aan de toeristisch-recreatieve structuurversterking van de regio.
- De projecten dragen bij aan het verhaal en de positionering van de Waterdriehoek en haar iconen.
- De projecten kennen een behoorlijke omvang en hebben een regionale doorwerking.
- De projecten zijn op korte tot middellange termijn realiseerbaar en op langere termijn nog steeds van waarde.
- De projecten zijn financieerbaar, de financiële kosten wegen op tegen de maatschappelijke baten.
- De projecten kunnen bogen op een groot maatschappelijk draagvlak.

2. Gerealiseerde projecten

Vanuit het investeringsprogramma Waterdriehoek is inmiddels geïnvesteerd in een reeks van projecten. In de onderstaande figuur is een overzicht van deze projecten weergegeven. Daaronder worden de al gefinancierde projecten kort toegelicht.

2.1 Versterken vervoer over water

2.1.1 Extra vaarten zomerseizoen Driehoeksveer

De bereikbaarheid van Kinderdijk is verbeterd door een intensivering van de afvaarten van het Driehoeksveer tussen Ridderkerk en Kinderdijk.

2.1.2 Pilot dalurendienst Waterbus

De pilot voor een dalurendienst van de Waterbus is uitgevoerd. Daarmee is de koppeling van een door Waterbus uitgevoerde snelle verbinding (sneldienst) met een hoge frequentie tussen Rotterdam en Dordrecht met daarnaast aftakkingen (dalurenregeling) naar Kinderdijk 'getest'.

2.1.3 Sneldienst Waterbus naar Kinderdijk

Een snellere verbinding van de Waterbus vanuit Rotterdam en Dordrecht naar Kinderdijk is cruciaal voor de ontwikkeling van de Waterdriehoek. In 2014 is bestuurlijk besloten dat deze sneldienst doorgang kan vinden.

2.1.4 Permanente halte Waterbus bij Kinderdijk

Voor de sneldienst van de Waterbus is een permanente halte bij Kinderdijk een must. De voorbereidingen voor deze halte, die voor het vaarseizoen in 2015 moet zijn gerealiseerd, worden op dit moment getroffen.

2.2 Verbeteren recreatief routenetwerk

2.2.1 Zeven wandelroutes

Er is geïnvesteerd in een wandelroutenetwerk tussen Kinderdijk, Dordrecht en de Biesbosch, waarmee de beleving van het gebied wordt vergroot.

2.3 Verbeteren oeverkwaliteit en erfgoed

2.3.1 Aanpak oeverkwaliteit

Er is een concrete aanpak opgesteld om de beleving van het water vanaf het land en de beleving van de oevers vanaf het water te versterken.

2.3.2 Educatief waterbouwkundig erf Baggermuseum

Bij het Baggermuseum is een waterbouwkundig erf gerealiseerd waarmee de (historische) betekenis van Sliedrecht als bakermat van de Baggerindustrie voor jongeren (en anderen) zichtbaar wordt gemaakt.

2.3.3 Kunstkranenproject

Er is geïnvesteerd in het behoud van het industrieel cultureel erfgoed door kranen langs de oevers als kunstobject te benutten.

2.3.4 Watertoren Zwijndrecht

Er is budget bijeengebracht voor de herbestemming van de Watertoren in Zwijndrecht, gekoppeld aan het verbeteren van de toegankelijkheid en de aantrekkelijkheid van het terrein en de bereikbaarheid via het water (met aanlegplaatsen in de insteekhaven).

2.4 Versterken draagvlak en educatie

2.4.1 Aquarama Weizigt

Er is geïnvesteerd in een Aquarama, een gebouw op het terrein van Duurzaamheidscentrum Weizigt waarin de verschillende kanten van het thema water worden belicht.

2.4.2 Expositieruimte Baggermuseum

In de expositieruimte van het Baggermuseum wordt het heden, verleden en de toekomst van de baggerindustrie getoond, een vakgebied dat eeuwen een middel van bestaan was onder de bewoners van de Drechtsteden en nu nog voor veel werkgelegenheid zorgt in de omgeving.

2.4.3 Onderwijsprojecten voortgezet onderwijs

Er is een voorstel ontwikkeld voor een gezamenlijke aanpak om de erfgoededucatie voor het basis- en voortgezet onderwijs een regionaal gezicht te geven. De ontstaansgeschiedenis van dit landschap, het beheer van het water tot op de dag van vandaag, en het werken aan en bij het water staan daarbij centraal.

2.5 Versterken van de marketing

2.5.1 Ontwikkelen verhaal van de Waterdriehoek

Er is geld bijeengebracht voor het 'verhaal van de Waterdriehoek' dat professionals via een website materiaal verschaft om het verhaal aan de hand van verschillende elementen in hun eigen marketing en communicatie concreet en voelbaar te maken.

2.5.2 Digitale ontsluiting verhaal van de Waterdriehoek

Gekoppeld aan het 'verhaal van de Waterdriehoek' wordt een nieuwe (digitale) marketing infrastructuur opgeleverd.

2.5.3 Waterbus infotainment

Er is budget georganiseerd voor een 'on-board' mediasysteem waarmee via de beeldschermen aan boord van de Waterbus op locatieniveau zowel praktische als omgevingsinformatie wordt getoond, uit het verleden, het heden en de toekomst.

2.6 Versterken ondernemersnetwerken en producten

2.6.1 Cursus Ambassadeurs van Waterdriehoek

Er is een beginnend netwerk met gastheren en -vrouwen van de Waterdriehoek ontwikkeld. Dertig ondernemers zijn bekend gemaakt met het verhaal van de Waterdriehoek en haar iconen, zodat zij dit kunnen overbrengen op hun gasten. Dat zorgt voor meer waardering voor het gebied en haar gastheren en -vrouwen, voor meer mond-tot-mondreclame en voor meer terugkombezoeken.

2.6.2 Cruise- en busarrangementen

Er is geïnvesteerd in de ontwikkeling van concrete arrangementen die meetbaar meer bezoek aan te regio moeten opleveren. De aanpak is om arrangementen te ontwikkelen die volledig aansluiten bij al bestaande succesvolle toeristische marktsegmenten.

2.7 Opwaarderen poort Dordrecht

2.7.1 Multifunctioneel verkooppunt Waterbus Merwekade

De Merwekade is één van de scharnieren in de Waterdriehoek en de drukste halte in het Waterbus systeem met een miljoen reizigers per jaar. Hier worden de faciliteiten verbeterd en een informatie- of verkooppunt ingericht, waarbij ook toeristische informatie wordt verstrekt, bijvoorbeeld over de Waterdriehoek en haar iconen.

2.7.2 Kraanbaan Stadswerven Dordrecht

De Kop van de Staart is onderdeel van de Stadswerven in Dordrecht en wordt volledig omsloten door het water van de Merwede en de Wantij. Deze plek biedt een wijds uitzicht over het Drierivierenpunt en het silhouet van de historische stad Dordrecht. Op deze plek wordt de oude kraanbaan van Goedhart gerestaureerd, één van de karakteristieke elementen die herinneren aan de tijd van de scheepsbouw.

2.7.3 Paviljoen Warten auf dem Fluss

Ook op de Stadswerven is het paviljoen Warten auf dem Fluss geplaatst. Vanuit dit multifunctioneel paviljoen wordt een spectaculair uitzicht geboden op het drie-rivierenpunt als centrum van de Waterdriehoek. Het plaatsen van het paviljoen is tevens het startsein van een nog verder te ontwikkelen kunstroute tussen Rotterdam en Dordrecht (River Art).

2.7.4 Leefwerf de Biesbosch

Typerend varend erfgoed van na de tweede wereldoorlog krijgt op deze Leefwerf een nieuwe bestemming in de combinatie van wonen en werken.

2.8 Opwaarderen poort Kinderdijk

2.8.1 Herstel Blokkerse Wip

De Blokkerse Wip heeft met steun vanuit de Waterdriehoek een bijzondere rol gekregen in het vertellen van het verhaal van Kinderdijk. Het is de tweede bezoekmolen die ook een rol moet krijgen in het vertellen van het verhaal naar jongeren.

2.8.2 Steigers rondvaartboten

Er zijn goede aanlegvoorzieningen aangelegd in de lage boezems in Kinderdijk zodat toeristen door middel van rondvaartboten naar de attractiepunten kunnen.

2.8.3 Rondvaartboot en rolstoelvoorzieningen

Er is een rondvaartboot aangeschaft die geschikt is gemaakt voor mensen met een beperking. Daarnaast zijn diverse paden en de bezoekersmolen aangepast voor het gebruik door rolstoelers.

2.8.4 Herinrichting museummolen

De museummolen is nieuw ingericht en voorzien van een expositie. In samenwerking met bewoners van het molengebied wordt nauwkeurig nagegaan hoe het leven 80 jaar geleden op de molens was.

2.8.5 Restauratieplan Wisboomgemaal

Er is geld bijeengebracht voor een aanpak voor de instandhouding van het historische Wisboomgemaal.

2.8.6 Contramolen

De 'contramolen' (molen 4 van de Overwaard) zal in fasen de komende jaren zijn oorspronkelijke functie weer moeten kunnen tonen, de enige molen ter wereld die een dubbel maalwerk had in het verleden.

2.8.7 Verbinding Alblasserdam - bezoekerscentrum Kinderdijk

Er is geïnvesteerd in 4 steigers in de Lage Boezem van de Nederwaard: bij het Monument '40-'45 nabij de Dam in Alblasserdam, bij de museummolens Blokweer en Nederwaard in het molengebied Kinderdijk en bij de centrale parkeerplaats ter hoogte van het nieuw te bouwen bezoekerscentrum Kinderdijk. Om het bezoekerscentrum te kunnen bereiken per boot wordt tevens de in slechte staat verkerende toegangsbrug bij de museummolen Nederwaard vervangen en wordt de doorgang (ophaalbrug) voor de rondvaartboten aangepast.

2.9 Opwaarderen poort de Biesbosch

2.9.1 Zalm in de Biesbosch

De zalmvisserij was tot 1930 was dit een bloeiende bedrijfstak in de Biesbosch. Op de oever van de Nieuwe Merwede worden de restanten van een machinale zegenvisserij weer zichtbaar en beleefbaar gemaakt.

2.9.2 Verspreide Herberg

Dordrecht en de Biesbosch hebben, voor de toeristisch-economische doorontwikkeling van de regio, behoefte aan meer verblijfsaccommodaties. Er is geen ruimte voor grootschalige hotels of bungalowparken. Doel is om accommodaties (van Staatsbosbeheer) in de Biesbosch en de gemeente Dordrecht geschikt te maken als 'bed-and-breakfast' of 'herberg' en succesvol in de markt te zetten door middel van een professionele overkoepelende exploitatie en vermarkting.

3. Een nieuwe gebiedsdeal

3.1 Integrale gebiedsdeals

De deelnemers aan de uitvoeringscoalitie Waterdriehoek werken samen aan integrale gebiedsdeals voor de Waterdriehoek. Vanuit de provincie Zuid-Holland worden middelen vanuit de Erfgoedlijn Waterdriehoek, de Groenagenda en Mobiliteit gebundeld ingezet als onderdeel van een breder investeringspakket waaraan ook andere overheden, maatschappelijke organisaties en ondernemers bijdragen. De provinciale middelen vormen daarmee het cement tussen de bouwstenen van andere investerende partijen. Die zijn er in de Waterdriehoek genoeg. De ‘beheerders’ van de iconen en de daarbij betrokken gemeenten investeren in de aantrekkelijkheid en gastvrijheid van hun eigen ‘poorten’. Waterbus investeert in vervoer over water. Dordrecht Marketing en VVV Zuid-Holland Zuid investeren in product- en marktontwikkeling, de regio geeft een impuls aan het ontwikkelen van arrangementen. De provinciale ‘groenmiddelen’ worden vooral in het recreatieve routenetwerk en de aantrekkelijke poorten van Kinderdijk en de Biesbosch geïnvesteerd. De provinciale Erfgoedlijn is vervlochten met het gehele programma, de middelen worden voornamelijk op de aantrekkelijkheid van het erfgoed langs de oevers ingezet. Vanuit het provinciale programma Mobiliteit worden de vervoersmogelijkheden over water gestimuleerd.

3.2 Drie ‘pakketten’, één visie

Met deze nieuwe gebiedsdeal wordt voortgebouwd op de al eerder gerealiseerde projecten. De afgelopen periode is fors geïnvesteerd in de verbindingen tussen de iconen. Daarmee is een fysieke en mentale infrastructuur tot ontwikkeling gekomen die de Waterdriehoek blijvend sterker maakt. Met deze deal wordt vooral geïnvesteerd in de iconen van de Waterdriehoek: Kinderdijk, Dordrecht en de Biesbosch. Er zijn drie ‘pakketten’ gevormd die op elkaar zijn afgestemd. Die pakketten komen bovendien voort uit één samenhangende visie op het gebied. Daarin spelen de verbindingen over water nog steeds een dragende rol. Met deze deal wordt sterk ingezet op de bereikbaarheid van de iconen over water. Dat gebeurt vanuit een regionaal perspectief, dat uitstijgt boven alleen de belangen van de iconen zelf. Vanuit de wetenschap dat alleen vanuit dat regionale perspectief projecten kunnen worden gerealiseerd die de iconen én de regio economisch sterker maken. Daarnaast wordt de poortwerking van de iconen versterkt. Het vergroten van de gastvrijheid en het realiseren van betere bezoekersfaciliteiten staat daarbij centraal. Ook dat is een investering die de regio sterker maakt en een betere economische basis biedt voor de iconen zelf.

Kortom, door slimme verbindingen en verknopingen in programma, bezoekersstromen en investeringen versterken de iconen van de Waterdriehoek elkaar en zichzelf.

In de navolgende hoofdstukken zijn de pakketten voor Kinderdijk, Dordrecht en de Biesbosch uitgewerkt.

4. Gebiedsdeal Kinderdijk

4.1 Investeren in Kinderdijk

Het Werelderfgoed Kinderdijk is een belangrijk icoon voor de Waterdriehoek. Met meer dan 300.000 bezoekers per jaar is het een belangrijke identiteitsdrager. Toch is het behoud van het ensemble van de molens (vooral financieel) een forse opgave. Het product van Kinderdijk moet worden versterkt en de ontsluiting (zowel fysiek als qua marketing) kan sterk worden verbeterd.

In 2014 heeft de Stichting Werelderfgoed Kinderdijk (SWEK) een gebiedsvisie ontwikkeld. Deze gebiedsvisie heeft tot doel een verdere doorontwikkeling van het product en de marktpositie van het Werelderfgoed met een mindere financiële afhankelijkheid van de lokale, provinciale en landelijke overheid. De belangrijkste opgave is de transformatie van Kinderdijk tot 'bestemming'.

Er is veel in gang gezet in de regio en in Kinderdijk. En het werkt, er wordt door veel partijen volop geïnvesteerd in Kinderdijk. De ambities zijn reëel. Er ligt nog een opgave om van Kinderdijk een aantrekkelijk en goed toegankelijke entree voor Kinderdijk te realiseren en om daarmee een volwaardige toegangspoort tot de Waterdriehoek te maken.

4.2 Integrale herontwikkeling entreezone Kinderdijk

Als er iets uit alle studies en visies rond Kinderdijk naar voren komt, is het wel het feit dat Kinderdijk op dit moment een centraal gelegen bezoekerscentrum ontbeert. Dit gebouw zal voor de Stichting Werelderfgoed Kinderdijk ook noodzaak zijn om op langere termijn minder (financieel) afhankelijk te zijn van overheden. Vanuit de gebiedsvisie is een plaats aangewezen, die de meest gewenste locatie is om het visitekaartje van Holland te realiseren: een unieke locatie waar kwaliteit en authenticiteit kan worden geboden. Door middel van een prijsvraag zijn talenten en gearriveerde architecten, landschapsarchitecten en interieurarchitecten uitgedaagd. De uitkomst moet een ontwerp en begroting zijn voor een centrum, dat een werelderfgoed waardig is.

Vanwege alle maatregelen om de beleving van Kinderdijk voor de bezoekers aantrekkelijker te maken, zal ook de entreezone opgewaardeerd moeten worden. Dit betreft niet alleen de parkeerplaats maar vooral ook de verbinding van de plaats van het nieuwe bezoekerscentrum over de lage boezem naar het oude Wisboomgemaal. Er dient tevens invulling gegeven te worden aan de groene ruimte achter het Wisboomgemaal, mede met het oog op natuureducatie. Daarnaast moet ook de veiligheid van aankomende en vertrekkende passagiers van de Waterbus en cruiseboten op de Lekdijk worden verbeterd. Ook dient er een goede voorziening voor het in- en uitstappen van passagiers van touringcars gerealiseerd te worden.

Het realiseren van een bezoekerscentrum is dé motor voor een gezonde toekomst van het werelderfgoed. Eerdere investeringen worden hiermee versterkt en nieuwe regionale investeringen worden hiermee uitgelokt. Het zet Kinderdijk en de hele regio nationaal en internationaal verder op de kaart en kan een vliegwiel vormen voor de regionale werkgelegenheid in de toeristische en recreatieve sector.

Om de (verwachte) aantrekkende stroom bezoekers goed te kunnen regelen, is visitor management en het regionaal reguleren van mobiliteit over water van groot belang. Dit wordt dan ook met betrokkenheid van alle regionale partners opgepakt. Met een regionaal plan voor mobiliteit en

parkeren en een adequate sturing op de bezoekersstromen kan niet alleen Kinderdijk, maar bijvoorbeeld ook Dordrecht en de Biesbosch profiteren en wordt lokale overlast in de directe omgeving vermeden.

4.3 Kosten en financiering

De kosten voor de integrale herontwikkeling van de entreezone worden geraamd op EUR 4.855.000. In de tabel in de bijlage zijn de kosten weergegeven. Voor de helft van dit bedrag (EUR 2.427.500) wordt een beroep gedaan op de provincie Zuid-Holland. De andere helft wordt bijeen gebracht via private organisaties (denk aan internationale ondernemingen op het gebied van watermanagement, landelijke en Europese fondsen, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Waterschap, diverse gemeenten, de regio's Alblasserwaard-Vijfheerenlanden en Drechtsteden en de SWEK zelf. Op 1 november 2014 is de kostenraming voor het bezoekerscentrum gereed. De fasering van de individuele onderdelen moet nog worden vastgesteld en wordt later toegevoegd aan de gebiedsdeal.

Kostenpost	Kosten
Sloop-, bouw-, vergunnings- en inrichtingskosten	€ 2.855.000,--
Inrichting groene parkeerzone	€ 200.000,--
Doortrekken fiets/wandelpad fase 1	€ 200.000,--
Verbinding Wisboomgemaal incl. steigers	€ 350.000,--
In- en uitstapzone met verbinding schiereiland	€ 450.000,--
Inrichting schiereiland, bewegwijzering, educatie	€ 350.000,--
Roedenloods en educatiewerkplaats	€ 250.000,--
Aanpak mobiliteit over water en visitormanagement	€ 100.000,--
Procesmanagement en communicatie	€ 200.000,--
Totaal	€ 4.955.000,--

Financier	Financiering
SWEK	€ 552.500,--
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	€ 225.000,--
Waterschap	€ 250.000,--
Diverse gemeenten/regio's	€ 500.000,--
Private partners en fondsen	€ 1.000.000,--
Europese fondsen	€ 200.000,--
Provincie Zuid-Holland (recreatieve beleving)	€ 2.477.500,--
Totaal	€ 4.955.000,--

5. Gebiedsdeal Dordrecht

5.1 Investeren in Dordrecht

De gemeente Dordrecht werkt al een groot aantal jaren aan de herontwikkeling van de binnenstad. En met succes gezien het structureel toegenomen bezoek. Er zijn en worden belangrijke investeringen gedaan in de cultuurhistorische aantrekkingskracht en de belevingskwaliteit van de binnenstad. De gemeente onderkent ook het belang van de havens en heeft hieraan al meerdere kwaliteitsimpulsen gegeven. Met het 'ontzorgen' van de klant is al een begin gemaakt door de centrale brugbediening en de upgrading van de jachthavens.

Ondanks de toename van de bezoekerstroom aan de binnenstad is de bereikbaarheid over het water met bijvoorbeeld sloepen, pleziervaartuigen, cruiseschepen, watertaxi's voor verbetering vatbaar. De Staande Mast Route vormt een belangrijke aanleiding voor het bezoek van pleziervaartuigen aan Dordrecht. Dordrecht zal er, met haar partners, alles aan doen om de bediening van de spoorbrug over de Oude Maas (net als de bruggen over de Noord en de Beneden Merwede) mede te laten afstemmen op de bezoekende watersporters. Sloepen, rib's en watertaxi's hebben een positieve impact op het toeristische imago van een stad. Levendigheid en een gevoel van 'welvarendheid' zijn welkome neveneffecten van het vervoeren van passagiers over water. Dordrecht faciliteert dit type vervoer over water onder andere door meer door afmeervoorzieningen voor kort verblijf beschikbaar te maken in de buurt van horecaconcentraties. En door het verruimen van de mogelijkheden om in en door de stad te varen, bijvoorbeeld Voorstraathaven en Wolwevershaven.

Met een aantal concrete projecten kan de gastvrijheid van de binnenstad worden versterkt. Deze projecten zijn hieronder weergegeven.

5.2 Projecten

5.2.1 Aanlegsteiger Stadswerven en verbinding Wantij en Dordtse binnenstad

Waterweg het Wantij loopt vanaf de Stadswerven in Dordrecht tot aan de Ottersluis, die het Wantij scheidt van de Nieuwe Merwede. De Stadswerven zijn een bijzondere plek in de stad. Ze maken deel uit van stadsprogramma Levendige Binnenstad. De Stadswerven krijgen vele stedelijke en culturele voorzieningen, zoals Energiehuis, Villa Augustus, Kinopolis bioscoop, DordtYart, Ark en de kraanbaan. Stadswerven Zuid zal zich niet alleen gaan ontwikkelen als *place to be*, maar ook als (water)transferium naar zowel de historische binnenstad als naar Nationaal Park De Biesbosch en wellicht ook naar Werelderfgoed Kinderdijk. Met een multifunctionele aanlegsteiger wordt de verbinding gemaakt met de omgeving, de Dordtse binnenstad, Nationaal Park de Biesbosch en – in de toekomst – wellicht ook Kinderdijk.

Hier wordt een multifunctionele steiger gerealiseerd van ca. 30 meter in het Wantij naast de bioscoop. De aantrekkelijke aanlegvoorziening zal deels gereserveerd worden voor sloepen en boten uit de ruime regio die de culturele voorzieningen willen bezoeken. Een ander deel wordt gereserveerd voor watertaxi's die de verbinding maken met de historische binnenstad: de Appelsteiger en de Visbrug. Tenslotte zal de steiger benut worden door rondvaartbedrijf De Halve Maen. Zij verzorgen de toeristisch-recreatieve ontsluiting van Nationaal Park De Biesbosch via het Wantij en leggen een aantrekkelijke directe verbinding tussen de binnenstad van Dordrecht naar de Ottersluis en van daaruit naar het vernieuwde Biesbosch Museumeland aan de overzijde van de Nieuwe Merwede. Het is ook mogelijk om te varen naar het bezoekerscentrum Dordrecht en de Sliedrechtse Biesbosch.

Waterweg het Wantij. Bron: Openstreetmap.org.

Kostenpost	Kosten
Steiger ten behoeve van verbinding Dordrecht – Biesbosch over het Wantij	€ 200.000,--
Totaal	€ 200.000,--

Financier	Financiering
Gemeente Dordrecht	€ 100.000,--
Provincie Zuid-Holland	€ 100.000,--
Totaal	€ 200.000,--

5.2.2 Vergroten gastvrijheid waterrecreanten binnenstad – Voorstraat- en Wijnhaven

De Wijnhaven en Voorstraathaven is de historische as van de binnenstad en verbindt iconen als HCR Bellevue, het Scheffersplein, het Stadhuis en de Grote Kerk. Deze cruciale as wordt weer ontsloten. Startend bij de Wijnhaven wordt, in nauwe samenwerking met watersport vereniging Wijnhaven, de faciliteiten in de Wijnhaven voor passanten verbeterd. Wsv Wijnhaven heeft een haven voor ongeveer 125 watersporters en hun boten en ruimte voor passanten. Voor een watersportvereniging op een dergelijke prominente plaats in de binnenstad aan de staande mast route zijn volledige sanitaire voorzieningen een noodzaak. Omdat er geen faciliteiten op de kade aanwezig zijn is gekozen voor een drijvende oplossing met flexibele aansluitingen naar de wal. Het ontwerp betreft een relatief kleine houtskeletbouw met veel glas in het zicht en sanitaire voorzieningen in een betonnen bak van 12 x 5 m. onder het gebouw. Het ontwerp past in het beschermd stadsgezicht en kan op positieve reacties rekenen van omwonenden.

Bij de Appelsteiger wordt een afmeervoorziening gerealiseerd voor kort verblijf van onder andere sloepen, rib's en watertaxi's. Deze groeiende, economisch zeer interessante doelgroep kan op dit moment nagenoeg niet terecht in de stad. Bovendien hebben ze een positieve impact op het toeristische imago van een stad. Levendigheid en een gevoel van 'welvarendheid' zijn welkome neveneffecten.

Daarnaast worden de mogelijkheden om in het zomerseizoen door de Voorstraathaven te varen verruimd. Daar worden wel nadere voorwaarden aan verbonden. Bovendien wil Coffeelicious breakfast & lunchroom, winnaar van de Koffie Top 100 2014 (van de 40.000 koffie zettende zaken in Nederland), vanwege het grote succes een drijvend terras realiseren. Dat doen ze in de vorm van een

oude trekschuit, in vroeger tijd lagen veel van dit soort schepen in de Dordtse havens. Vanaf de trekschuit hebben de gasten een mooi uitzicht op de monumentale gebouwen en de bijzondere brug onder het Scheffersplein. Het terras wordt zodanig ingericht dat ze willen gaan strijden om de titel mooiste terras van Nederland.

In de Voorstraathaven komen op strategische locaties op- en afstapmogelijkheden, zoals de Visbrug en het Stadhuis. De Visbrug is één van de weinige plekken waar het winkelend publiek direct gekoppeld kan worden aan het havengebied. Het zou kunnen gaan functioneren als het opstappunt voor boten naar transferia op Stadswerven. Aan het einde van de Voorstraathaven, aan de voet van de Grote Kerk, realiseert Imbarcazione Barone een op- en afstappontoon voor haar boottochten, rondvaarten en watertaxi.

Kostenpost	Kosten
Maatregelen Wijnhaven	€ 150.000,--
Afmeervoorzieningen	€ 100.000,--
Schuit Coffeelicious	€ 25.000,--
Ponton Grote Kerk	€ 25.000,--
Projectleiding en marketing	€ 100.000,--
Totaal	€ 400.000,--

Financier	Financiering
Particulier initiatief	€ 150.000,--
Gemeente Dordrecht	€ 100.000,--
Provincie Zuid-Holland	€ 150.000,--
Totaal	€ 400.000,--

5.2.3 Project: River Art

Een kunstroute met internationale allure moet het gebied tussen Dordrecht (incl. Biesbosch) en Rotterdam op de kaart zetten. Met het Oeverproject 'River Art' veranderen de oevers en het landschap langs de Noord tussen Rotterdam en Dordrecht in de iconen van 'Nederland onder de zeespiegel'. Rotterdam en Dordrecht zijn de twee grootste steden in de Maas-Rijn Delta. Water verbindt deze steden, evenals bedrijvigheid die daaraan gerelateerd is. Zowel industrieel erfgoed als de meest innovatieve bedrijven liggen in dit gebied. Kinderdijk is werelderfgoed. Tevens is het een van de meest kwetsbare gebieden in relatie tot het wassende water in Nederland. De tweede fase deltawerken moet dit gebied voor de toekomst zeker stellen: heel bijzonder maar nauwelijks bekend. Nieuwe, door kunstenaars, vormgevers en landschapsarchitecten ontworpen iconen kunnen de identiteit en aantrekkelijkheid van het gebied versterken.

Het deelprogramma Rijnmond-Drechtsteden uit het Deltaplan biedt grote kansen om het landschap en alles wat daarbij hoort zoals natuur, cultuurhistorie en recreatie, dichterbij de gebruikers te brengen en de ruimtelijke kwaliteit te vergroten met het oog op een aantrekkelijker woon- en werkmilieu. Tevens is het de uitdaging om de internationale kwaliteiten van de delta weer te versterken, zodat dit gebied een iconfunctie krijgt voor verstedelijkte delta's: aantrekkelijk zowel om te leven, als voor de natuur, als om te vermarkten.

Dordrecht bouwt momenteel (met financiering via de Waterdriehoek) op de punt van Stadswerven in de Merwede, een grootschalig kunstwerk van het Rotterdamse kunstenaarscollectief Observatorium. In de Rotterdamse Rijnhaven wordt het Dobberend Bos ontwikkeld van de kunstenaar Jorge Bakker. De twee werken vormen het voorlopig symbolische begin en eindpunt van een te realiseren

kunstroute langs de Noord. In Dordrecht en Rotterdam werkt een initiatiefgroep van kunstenaars, ontwerpers en ondernemers aan de plannen. Rijkswaterstaat is in beginsel positief. De minister van I&M is op de hoogte. De burgemeesters in het gebied staan ook achter de plannen.

Financiering: NTB (22 september 2014).

6. Gebiedsdeal Biesbosch

6.1 Investeren in de Biesbosch

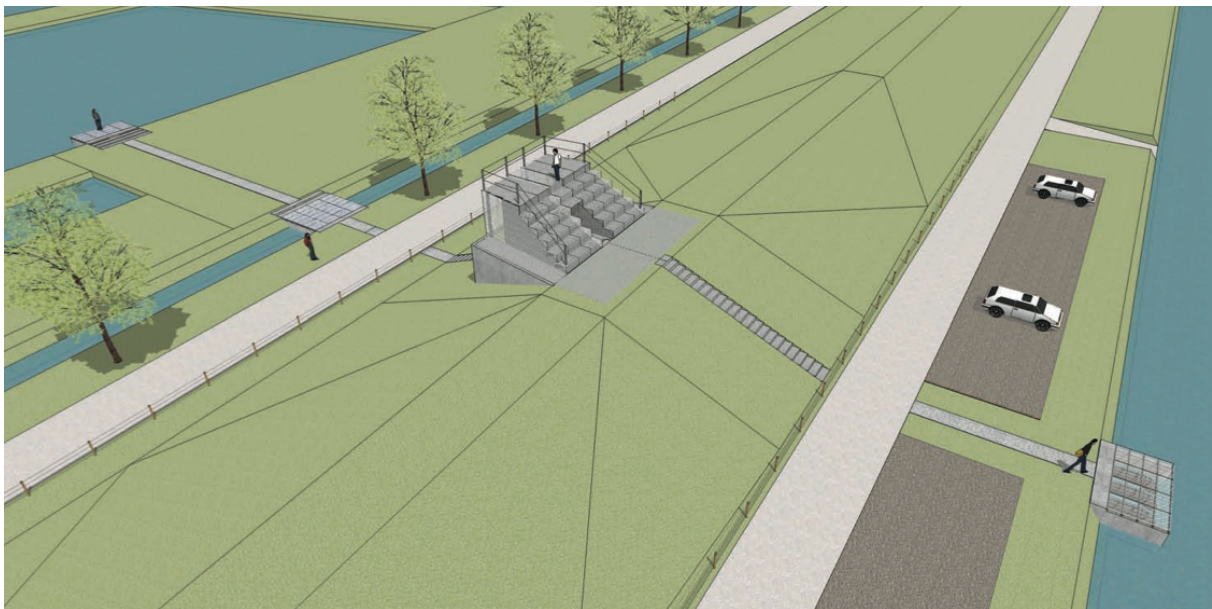
In de toekomstvisie 'De Biesbosch in 2021, beleefbare topnatuur' geeft het Parkschap aan in 2021 te willen behoren bij de top 3 Nationale Parken in Nederland, een voorbeeld te zijn van duurzame recreatie en toerisme, over voldoende middelen te beschikken om deze doelstellingen te realiseren en er voor te zorgen dat inwoners, ondernemers, overheden en organisaties trotse ambassadeurs zijn van de Biesbosch. Tegelijkertijd zijn de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant en diverse gemeenten initiatiefnemer of betrokken bij tal van projecten om of in het Nationaal Park. Met een meer gezamenlijke aanpak kunnen de ambities worden versneld. Dat is het doel van de gebiedsdeal Biesbosch: een eerste stap zetten met een aantal projecten die NU kunnen worden uitgevoerd en de opmaat vormen voor een meer afgestemd programma in het Zuid-Hollandse en Noord-Brabantse deel van de Biesbosch.

De uitwerking van de in dit document beschreven gebiedsdeal moet dienen als een praktische vertaalslag van de belangrijkste uitgangspunten van de toekomstvisie en moet nadrukkelijk worden gezien als een eerste stap. Het realiseren van concrete, haalbare, gewenste en te financieren projecten staat hierbij centraal. Bestaande en nieuwe initiatieven worden in een overkoepelende visie opgepakt.

6.2 Projecten

Een tweetal projecten kan nu al worden opgepakt.

6.2.1 Hevel Oosthaven

Artist impression. Uit: *De Hevel Noorderdiepzone*, Next Architects, 4 juni 2014.

Bij de Oosthaven, gelegen langs de rivier de Merwede, wordt een nieuw waterinlaat gerealiseerd in de vorm van een hevel. Dit is de plek die de basis vormt voor een belangrijke waterkwaliteitsverbetering voor het eiland van Dordrecht. Een hevel wordt normaal gesproken deels onder het maaiveld aangebracht en is boven het maaiveld te herkennen als een soort groen elektriciteitshuisje op de dijk. De voorziening wordt beleefbaar gemaakt door de leidingen en de machinerie van de hevel plaatselijk zichtbaar te maken. Hierdoor krijgt deze naast een technische

ook een recreatieve functie. Deze wordt versterkt door het leggen van een rechtstreekse wandelverbinding tussen de rivier en de voorzuivering, die als het ware door de machinerie loopt. Een verhoogde 'tribune' biedt wijds uitzicht over het unieke open polderlandschap met haar dijkenpatronen, het nieuwe gerealiseerde natuur- en recreatiegebied van de Noorderdiepzone (Biesbosch natuur) en de rivier de Merwede.

Kostenpost	Kosten
Kosten voor de technische installatie	€ 571.000,--
Kosten recreatieve uitkijkpunt	€ 127.000,--
Totaal	€ 698.000,--

Financier	Financiering
Gemeente Dordrecht (techniek)	€ 571.000,--
Provincie Zuid-Holland (recreatieve beleving)	€ 127.000,--
Totaal	€ 698.000,--

6.2.2 Ontwikkeling aanpak vervoer over water

De Biesbosch wordt ontsloten met de waterbus en met een aantal veerponten. De concessies voor veerverbindingen worden nu vergund door gemeenten. Hierbij lopen de komende tijd een aantal concessies af. Dit biedt een kans om te onderzoeken hoe deze concessies vergund kunnen worden om zo optimaal aan te sluiten bij de routes in het gebied, duurzaamheidsambities en de ambities en ondernemerschap van vervoersbedrijven. Met een meer regionale aanpak kan een effectiever en interessanter netwerk van verbindingen over water worden gerealiseerd waarmee meer winst kan worden behaald.

Hieronder staan een aantal veerverbindingen genoemd.

Veerpont Kop van 't Land (Dordrecht) – Biesbosch (Werkendam)

Het veer Dordrecht – Brabant/Biesbosch/Werkendam vormt de belangrijkste schakel tussen Dordrecht en een belangrijk deel van het Nationaal Park de Biesbosch. Het verbindt ook de Hollandse en Brabantse zijde van de Biesbosch. Naast het belang voor ondernemers, scholen, OV en agrariërs, is deze verbinding het meer dan waard om toeristisch-recreatief in stand te blijven. Toeristisch-recreatief is de veer belangrijk voor het Biesbosch Museum Eiland en - na de realisatie van een fiets-voet verbinding bij de Zuidhaven - ook voor een 'Rondje Biesbosch'.

De huidige concessie, aanbesteed door de gemeente Dordrecht, loopt eind 2015 af. Het veer voldoet niet aan de eisen van deze tijd. Met een nieuw duurzaam schip kan een bijdrage geleverd worden aan het groene imago van de Biesbosch en kunnen de exploitatielasten verminderd worden. De gemeenten Dordrecht en Werkendam werken aan een nieuwe concessieverlening en aan een investerings- en exploitatiemodel. Hierin worden de rollen van de diverse partners opnieuw geformuleerd, zoals die van de provincies Zuid-Holland en Noord Brabant en de twee gemeenten.

Fiets-veerpont Zuidhaven – Deeneplaat (Zonnepont)

Het plan bestaat om een fietsververbinding vanaf de Zuidhaven naar de Brabantse zijde van de Biesbosch c.q. Deeneplaat te realiseren. Met de fietsveerverbinding wordt een rechtstreekse

verbinding vanaf centrum Dordrecht via de groene zone en het recreatiegebied de Elzen naar het Brabantse deel van het Parkschap gerealiseerd. Deze verbinding maakt bovendien deel uit van de ontsluiting van de Nieuwe Dordtse Biesbosch. Door middel van de fietsveerverbinding wordt het fietsknooppuntensysteem Drechtsteden/Zuid-Holland gekoppeld aan het fietsknooppuntensysteem Brabant/Dordtse Biesbosch. Deze fietsveerverbinding maakt deel uit van het Europese STEP project (de ontsluiting van gebieden met langzaam verkeer-verbindingen maken deel uit van duurzame ontwikkelingen/projecten). Ook is deze fietsveerverbinding in het plan 'Rondje Dordtse Biesbosch' opgenomen. Dit plan is door diverse partijen geaccordeerd waaronder een klankbordgroep en de bestuurscommissie van Parkschap Nationaal Park De Biesbosch.

Fiets-veerpont Zuidhaven – Lage Zwaluwe

Deze fiets-veerverbinding moet de haven van Lage Zwaluwe verbinden met de steiger waar ook de Zonnepont aankomt. Op deze wijze ontstaan er meerder kleine en groter fietsverbindingen die de Hollandse Biesbosch, de Brabantse Biesbosch en de Provincie Noord-Brabant verbinden.

Pont Biesbosch Museum – Lage Zwaluwe

De exploitant van deze verbinding heeft de ambitie om de veerverbinding te verkorten, aangezien de reistijd nu erg lang is en dit zwaar op de exploitatie drukt. Hij heeft de ambitie om van de aanlegsteiger in Lage Zwaluwe te gaan naar de Kop van de Anna Jacominaplaat of bij de aanlegsteiger Hoge Hof.

Kostenpost	Kosten
Ontwikkelen aanpak vervoer over water	€ 15.000,--
Totaal	€ 15.000,--

Financier	Financiering
Gemeente Dordrecht	€ 5.000,--
Parkschap de Biesbosch	€ 5.000,--
Provincie Zuid-Holland	€ 5.000,--
Totaal	€ 15.000,--